

Nataliya Sotirova¹
South-West Πανεπιστήμιο “Neophit Rilski”
Τμήμα Φιλολογίας

Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΔΑΝΕΙΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΣΤΙΣ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΕΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΤΡΙΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ

Οι γλώσσες οι οποίες δέχτηκαν τις πλέον έντονες επιδράσεις από την ελληνική στην περιοχή των Βαλκανίων είναι η βουλγαρική, η αλβανική και η ρουμανική. Πολλές είναι οι ελληνικές δάνειες λέξεις που εμπλουτίζουν τις άλλες βαλκανικές γλώσσες και ενισχύουν την εκφραστική τους δύναμη. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η εξέλιξη της παραγωγικότητάς τους. Ύστερα από τη φωνολογική και τη μορφολογική προσαρμογή τους πολλά από τα ελληνικά δάνεια συνεχίζουν την πορεία τους και συμμετέχουν σε περαιτέρω διαδικασίες παραγωγής και σύνθεσης. Έτσι πολλές από αυτές τις λέξεις σχηματίζουν γύρω τους μεγάλους κύκλους παραγώγων και συνθέτων. Οι καινούριες λέξεις θεωρούνται υβριδικοί σχηματισμοί καθώς συνδυάζουν δάνεια και γηγενή στοιχεία. Η προσοχή εδώ θα εστιαστεί στην αναλυτική παρουσίαση της παραγωγικότητας κοινών για τις τρεις βαλκανικές γλώσσες ελληνικών δανείων λέξεων. Η αλληλοδιείσδυση στο λεξιλογικό επίπεδο οδήγησε επίσης στην καθιέρωση κοινών προσφυμάτων με τις ίδιες λειτουργίες και υφολογικές αποχρώσεις.

Λέξεις-κλειδιά: Ελληνικά δάνεια, Βαλκανικές γλώσσες, Παραγωγικότητα των δανείων λέξεων, Υβριδικός σχηματισμός λέξεων

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα ελληνικά δάνεια στις άλλες βαλκανικές γλώσσες συνθέτουν ένα ιδιαίτερο λεξιλογικό στρώμα το οποίο διαμορφώθηκε στη διάρκεια των άμεσων ή έμμεσων γλωσσικών επαφών στα Βαλκάνια. Οι γλώσσες οι οποίες δέχτηκαν τις πλέον έντονες επιδράσεις από την ελληνική στην περιοχή των Βαλκανίων είναι η βουλγαρική, η αλβανική και η ρουμανική. Οι ανεξερεύνητες πτυχές του δανεισμού στην ευρύτερη γλωσσική περιοχή των Βαλκανίων είναι πολλές, αλλά ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η παραγωγικότητα των ελληνικών δανείων στις άλλες βαλκανικές γλώσσες.

¹ natali.sotirova@gmail.com

Εκπλήσσει το πλήθος των ελληνικών λεξικών μονάδων που πέρασαν στις άλλες βαλκανικές γλώσσες και όχι απλά πέρασαν σαν δάνειες λέξεις, αλλά συνέχισαν την πορεία τους εμπλουτίζοντας τις αποδέκτριες γλώσσες. Λειτουργώντας πια ως βάσεις στις οποίες προσκολλώνται ιθαγενή παραγωγικά προσφύματα, πολλές από αυτές τις λέξεις σχηματίζουν γύρω τους μεγάλους κύκλους παραγώγων και συνθέτων τα οποία αναδεικνύουν την παραγωγική τους δύναμη. Τα παράγωγα που σχηματίστηκαν με συνδυασμό δάνειων και γηγενών στοιχείων (στην περίπτωση μας με βάση ελληνικής προέλευσης + γηγενές παραγωγικό επίθημα) αποτελούν γλωσσικά υβρίδια, όπως υποστηρίζουν πολλοί μελετητές (μεταξύ άλλων, Barbolova 2012· Lyutakova 1997· Kocheva-Lefedzhieva 2004· Kyunlieva 1980· Sotirova-Milcheva 2021).

Το θέμα για την κατάταξη των υβριδικών σχηματισμών σε ξεχωριστή κατηγορία δεν έχει μελετηθεί και στις περισσότερες περιπτώσεις αντιμετωπίζονται ως δάνειες λέξεις χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η καινούργια θέση τους στο λεξιλόγιο της αποδέκτριας γλώσσας.

Η εργασία αυτή αποτελεί μέρος μιας ευρύτερης μελέτης, σκοπός της οποίας είναι να αναδείξει τον βαθμό παραγωγικότητας των πλήρως ενταγμένων ελληνικών δανείων στις εν λόγω βαλκανικές γλώσσες μέσω απεικόνισης και ανάλυσης των παραγώγων τους.

Η συλλογή υλικού βασίζεται σε λεξικογραφικές πηγές και έργα, αφιερωμένα στο θέμα των ελληνικών λεξικών στοιχείων στις επιμέρους βαλκανικές γλώσσες. Συγκεκριμένα για τη βουλγαρική υλικό αντλήθηκε από τους τυπωμένους τόμους του *Ετυμολογικού Λεξικού της Βουλγαρικής Γλώσσας* (BER) και από τα έργα του Ανδριώτη (1952), της Philipova-Bairona (1969) και του Τζίτζιλή (1990). Κύρια πηγή για τα ελληνικά δάνεια και τα παράγωγά τους στην αλβανική υπήρξαν το έργο του Κυριαζή (2001) και η εργασία της Deliorgi (2011) και συμπληρωματικά χρησιμοποιήθηκαν τα online λεξικά της σύγχρονης αλβανικής <http://www.fjalori.shkenca.org/> και <http://www.seelrc.org:8080/albdict/>. Για τη ρουμανική οι μελέτες του Mihaescu (1966) και του Rosetti (1978) αποτέλεσαν έργα αναφοράς, ενώ συμπληρωματικά μελετήθηκαν τα λήμματα των online λεξικών στην ιστοσελίδα <https://dexonline.ro/>.

2. ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΛΕΞΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ ΣΤΙΣ ΑΛΛΕΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ

Εδώ παρουσιάζονται μόνο κοινές για τις τρεις βαλκανικές γλώσσες ελληνικές δάνειες λέξεις, οι οποίες δεν παραμένουν στάσιμα στο νέο περιβάλλον αλλά συμμετέχουν στις παραγωγικές διαδικασίες της αποδέκτριας γλώσσας.

2.1. Παραγωγικότητα κοινών δάνειων ρημάτων στη βουλγαρική, τη ρουμανική και την αλβανική γλώσσα

Το ρήμα *αργάζω* εισήχθη και στις τρεις βαλκανικές γλώσσες με το θέμα αορίστου και έγινε βάση για την παραγωγή:

- Στη βουλγ. - ενός ουσιαστικού που δηλώνει την ενέργεια της ρηματικής βάσης *αργάсvane* [argásvane] 'η ενέργεια του ρήματος *αργάсvam* [argásvam]'.
- Στη ρουμ. - δυο ουσιαστικών – ένα που δηλώνει τον δράστη *argăsár* και ένα που δηλώνει την ενέργεια της ρηματικής βάσης *argăseală* 'η ενέργεια του ρήματος *argăsi*'.
- Στην αλβ. - ενός ουσιαστικού που ανήκει στην κατηγορία *Nomina actionis* *argásje* 'η ενέργεια του ρήματος *argás*'.

Το ρήμα *ζαλίζω* δανείστηκε και οι τρεις βαλκανικές γλώσσες με το θέμα αορίστου:

- Στη βουλγ. - *залісам//залісvам* 'ζαλίζω' από το οποίο παράγονται τρία υβριδικά ουσιαστικά που δηλώνουν την ενέργεια ή το αποτέλεσμα της ενέργειας του ρήματος με την προσθήκη των επιθημάτων *-ия* [-iya], *-не* [-ne], *-ост* [-ost]: *залісvane* [zalís-vane], *залісаност* [zalís-anost] και *залисія* [zalisí-ya] 'η ενέργεια ή/και το αποτέλεσμα του ρήματος *залісам* [zalísam]'.
- Στη ρουμ. - *zalisí*, από το οποίο σχηματίζεται το παράγωγο *zalisire* που ανήκει στην κατηγορία *Nomina actionis*.
- Στην αλβ. - *zalis*, παράγωγο του οποίου είναι επίσης ένα ουσιαστικό ενέργειας *zalisje*.

Από το ρήμα *κυβερνώ*:

- Στη βουλγ. - *кивернісvам* [kivernís-vam] με τη σημασία 'κυβερνώ, ρυθμίζω, τακτοποιώ' σχηματίζεται το ουσιαστικό ενέργειας *кивернісvane* [kivernís-vane].
- Στη ρουμ. - *chivernisí* 'κυβερνώ, διοικώ' παράγεται ένα ουσιαστικό που δηλώνει τον δράστη *chivernisitór* και δύο αφηρημένα που δηλώνουν ενέργεια *chiverniseală* και *chivernisíre*.
- Στην αλβ. - από το δανεισμένο ρήμα *qeverís* παράγεται ένας υβριδικός σχηματισμός που ανήκει στην κατηγορία *Nomina actionis* *qeverisje* 'η ενέργεια του ρήματος *qeverís*, κυβερνώ'.

Το ρήμα *λείπω*, δανεισμένο με θέμα αορίστου:

- Στη βουλγ. - *λίпсvам* [líps-vam], λειτουργεί ως βάση για τον σχηματισμό του ουσιαστικού *λίпсvane* [líps-vane] που δηλώνει την ενέργεια του ρήματος και του ουσιαστικού *λίпса* [lípsa] που εκφράζει το αποτέλεσμα της ενέργειας.
- Και στη ρουμ. - το ρήμα *lípsi* μετατρέπεται σε βάση για την παραγωγή δύο υβριδικών ουσιαστικών - ένα που δηλώνει το αποτέλεσμα της

ενέργειας *lipsínĭă* και ένα που δηλώνει την ενέργεια της ρηματικής βάσης *lipsíre*.

- Στην αλβ. - παράγωγο του ρήματος *lips* είναι ένα όνομα ενέργειας *lipsje*. Από το ρήμα *μολεύω*, δανεισμένο με το αοριστικό του θέμα:
- Στη βουλγ. - *молéпсам* [*molépsvam*] με την ίδια σημασία, σχηματίζεται το ουσιαστικό ενέργειας *молéпсване* [*molépsvane*].
- Στη ρουμ. - *molipsi* σχηματίζονται δύο ονόματα ενέργειας με τη εφαρμογή δύο διαφορετικών επιθημάτων -*eălă* και -*îre* *molipseălă* και *molipsíre*.
- Και στην αλβ. - *moleps* σχηματίζει ένα παράγωγο όνομα ενέργειας *molepsje*.

Και το ρήμα *οικονομώ*, δανεισμένο και στις τρεις βαλκανικές γλώσσες με το θέμα αορίστου, μετατρέπεται σε βάση για την παραγωγή ονομάτων ενέργειας με τη βοήθεια διαφορετικών επιθημάτων:

- Στη βουλγ. - παράγωγο του ρήματος *икономíсам* [*ikonomísvam*] είναι το ουσιαστικό *икономíсване* [*ikonomísvane*].
- Στη ρουμ. - *economisí* γίνεται βάση για τον σχηματισμό του ουσιαστικού *economisíre*.
- Στην αλβ. - παράγωγο του ρήματος *konomis* είναι το ουσιαστικό ενέργειας *komonisje*.

Το ρήμα *προκόβω* (*προκόπτω*) το οποίο δανείστηκε επίσης με το θέμα αορίστου:

- Στη βουλγ. - *проκόпсам* // *проκόпсам* [*prokópsam* // *prokópsvam*], γίνεται βάση για έξι παράγωγα – ένα ουσιαστικό ενέργειας *проκόпсване* [*prokópsvane*], ένα ουσιαστικό που δηλώνει το αποτέλεσμα της ενέργειας *прокопсiя* [*prokopsíja*], τα ονόματα που φανερώνουν τον δράστη *проκόпсаник* [*prokópsanik*] και *непроκόпсаник* [*neprokópsanik*], καθώς και τα θηλυκά *проκόпсаница* [*prokópsanitsa*], και *непроκόпсаница* [*neprokópsanitsa*] με τη σημασία 'αυτός/αυτή που δεν μπορεί να προκόψει, δεν έχει προκοπή'.
- Στη ρουμ. - από το δάνειο ρήμα *pricopsí* με την ίδια σημασία σχηματίζονται ένα αφηρημένο ουσιαστικό ενέργειας *procopsíre* // *pricopsíre* και δύο ουσιαστικά που δείχνουν το αποτέλεσμα της ενέργειας της ρηματικής βάσης - *procopsínĭă* και *pricorseălă*.
- Στην αλβ. παράγωγο του ρήματος *prokops* είναι ένα ουσιαστικό που ανήκει στην κατηγορία των *Nomina agentis prokopsëz*.

Το ρήμα *σώνω*:

- Στη βουλγ. είναι μεγάλος ο κύκλος παραγώγων του ρήματος *сóсам* // *сóсвам* // *сóсвам* [*sósam* // *sósvam* // *sósvvam*] με τη σημασία 'τσουνάρω, προσθέτω' και των παραγώγων του *насóсам* // *досóсам* // *присóсам*

[nasósam//dosósam//prisósam] - τέσσερα ουσιαστικά που δηλώνουν το όργανο ή το μέσο της ενέργειας και ανήκουν στην κατηγορία Nomina instrumenti насосάλка [nasosálka], насосник [násosnik], сóska [sóska] και прísоска//прéсоска [prísoska//présoska], και τα τέσσερα με τη σημασία 'κομμάτι ύφασμα για τσοντάρισμα', και το ουσιαστικό ενέργειας насóсване [nasósvane].

- Στη ρουμανική και στην αλβανική παράγωγα των δάνειων ρημάτων είναι ουσιαστικά που δηλώνουν την ενέργεια του ρήματος - στη ρουμ. sosíre 'φτάσιμο' < sosí 'φτάνω', στη αλβ. sosje 'τέλος, τελειωμός' < sos 'τελειώνω, εξαντλώ, ολοκληρώνω, συμπληρώνω'.

2.2. Παραγωγικότητα κοινών δάνειων ουσιαστικών στη βουλγαρική, τη ρουμανική και την αλβανική γλώσσα

Το ουσιαστικό *δάσκαλος*:

• Στη βουλγ. - πολλά είναι τα παράγωγα του ουσιαστικού дáскал [dáskał]: εκτός από τα θηλυκά дáскалица [dáskalitsa], дáскалка [dáskalka], даскалétина [daskalétina], το υποκοριστικό дáскалче [dáskalche], το περιληπτικό дáскалство [dáskalstvo], που σχηματίστηκε από το επίθετο дáскалски [dáskalski], το дáскалѣк [daskalák], που δηλώνει το επάγγελμα, την ιδιότητα του δασκάλου, το τοπικό дáскало, το даскалýване [daskalúvane] - ένα ουσιαστικό που δηλώνει ενέργεια, το οποίο δεν σχηματίστηκε άμεσα από την ελληνική βάση, αλλά από μια ρηματική βάση даскалýвам [daskalúvam] η οποία δημιουργήθηκε πρώτη από το δάνειο ουσιαστικό дáскал.

• Στη ρουμ. - παράγωγα του ελληνικού δάνειου ουσιαστικού dascäl είναι ένα θηλυκό dăscăliță, τέσσερα υποκοριστικά dăscălăș, dăscăleác, dăscălúț, dăscălél, ένα περιληπτικό dăscălíme, ένα αφηρημένο που δηλώνει την ιδιότητα του δασκάλου - dăscălíe, και το dăscălíre - δευτερογενές παράγωγο ουσιαστικό που δηλώνει την ενέργεια του ρήματος dăscălí, σχηματισμένο από το δάνειο dăscăl.

• Στην αλβ. από το δάνειο dhaskál σχηματίζεται το θηλυκό dhaskalëshë.

Η λέξη *δερμόνι* 'μεγάλο κόσκινο από δέρμα για τα σιτηρά', η οποία είναι δανεισμένη και στις τρεις βαλκανικές γλώσσες με την ίδια σημασία:

• Στη βουλγ. - дърмóн [darmón] μετατρέπεται σε βάση για ένα επαγγελματικό όνομα дърмонджия [darmondziya] 'αυτός που κάνει δερμόνια', ένα ουσιαστικό που δηλώνει ομοιότητα дърмóнко [darmónko] με τη σημασία 'αυτός του οποίου το πρόσωπο είναι σαν δερμόνι', ένα ουσιαστικό дърмонéне [darmonéne] 'δερμόνιασμα', που δηλώνει την ενέργεια του μετονοματικού ρήματος дърмоня [darmonyá] με τη σημασία 'δερμονιάζω, κοσκινίζω'.

Στη ρουμ. και στην αλβ. η δανεισμένη λέξη γίνεται βάση για ρήμα από το οποίο σχηματίζεται από ένα ουσιαστικό ενέργειας με την προσκόλληση του αντίστοιχου για τη γλώσσα επιθήματος:

- Στη ρουμ. - *dârmonîre* < *dârmonî* < *dârmon*.

- Στην αλβ. - *dërmonisje* < *dërmonis* < *dërmón*, καθώς και ένα παράγωγο επαγγελματικό ουσιαστικό *dërmonxhi* < *dërmón*.

Από το δανεισμένο ουσιαστικό *δρόμος*:

- Στη βουλγ. - *дрѹм* [*drum*] - παράγονται τρία ονόματα που δηλώνουν τον δράστη και ανήκουν στην κατηγορία *Nomina actoris* *дрѹмник* [*drúmnik*] 'αυτός που πηγαίνει στους δρόμους', και τα θηλυκά *дрѹмница* [*drúmniŋtsa*] και *дрѹмаджийка* [*drúmadžhiyka*], το ρήμα *дрѹмѹвам* [*drumúvam*] 'ταξιδεύω', παράγωγο του οποίου είναι το ουσιαστικό ενέργειας *дрѹмѹване* [*drumúvane*], καθώς και ένα μεγεθυντικό *дрѹмѹшце* [*drúmishŋe*] 'πλατύς δρόμος'.

- Στη ρουμ. - *drum* - σχηματίζονται τέσσερα άλλα συνώνυμα ουσιαστικά που ανήκουν στην κατηγορία *Nomina actoris* *drumár*, *drumét*, *drumás* με την εφαρμογή διάφορων επιθημάτων, ένα από τα οποία είναι θηλυκό *drumeátă*, και τρία υποκοριστικά *drumeac*, *drumulét*, *drumușór*.

- Στην αλβ. - *dhrom* - σχηματίζονται δύο παράγωγα ουσιαστικά *dhromëtar* και *dhromëtare* με τη σημασία 'αυτός/αυτή που πηγαίνει στους δρόμους'.

Το ουσιαστικό *εργάτης*:

- Στη βουλγ. - *аргáт(ин)* [*argát(in)*] γίνεται βάση για την παραγωγή ενός επιθέτου *аргáтски* [*argátski*], από το οποίο σχηματίζεται ένα ουσιαστικό που δηλώνει ιδιότητα *аргáтство* [*argátstvo*], ενός ρήματος *аргáтѹвам* [*argatúvam*], από το οποίο σχηματίζονται άλλα δύο ονόματα ενέργειας *аргáтѹване* [*argatúvane*] και *аргáтлѹк* [*argatlák*], καθώς και ενός θηλυκού ουσιαστικού *аргáтка* [*argátka*].

- Και στη ρουμ. - *argát* σχηματίζει ένα επίθετο *argățesc* το οποίο γίνεται βάση για την παραγωγή ενός ουσιαστικού που δηλώνει ιδιότητα *argăție*, παράγει επίσης ένα περιληπτικό *argățime*, ένα άλλο ουσιαστικό *argățel* με τη σημασία 'νεαρός εργάτης', καθώς και ένα θηλυκό όνομα *argată*.

- Στην αλβ. - *argat* μετατρέπεται σε βάση από την οποία παράγονται ένα περιληπτικό *argatëri*, και δύο θηλυκά *argate* και *argateshë*.

Από το ουσιαστικό *κάμαρα*, αντιδάνειο στην ελληνική από τη λατινική, παράγονται και στις τρεις βαλκανικές γλώσσες υποκοριστικά:

- Στη βουλγ. - *кама̀рка* [*kámarka*], *кама̀рчица* [*kamárchitsa*], *кама̀рче* [*kámarche*] < *кама̀ра* [*kámara*].

- Στη ρουμ. - *cămăruță* και *cămăruică* < *cămară*.

- Στην αλβ. - *kamarkë* < *kamáre*.

Το ελληνικό *κεραμίδα*, δανεισμένο:

- Στη βουλγ. - *керемѹда* [*keremída*] σχηματίζει δύο ονόματα με τη σημασία 'αυτός που κατασκευάζει κεραμίδες' - *керемидáр* [*keremidár*] και *керемидчѹя*

[keremidchíya], τρία τοπικά ουσιαστικά - керемідница [keremídnitsa], керемидárница [keremidárnitsa] και керемидárка [keremidárka] με τη βοήθεια διάφορων επιθημάτων, καθώς και το υποκοριστικό керемідка [keremídka].

- Στη ρουμ. - cǎrămidă γίνεται βάση για ένα τοπικό ουσιαστικό cǎrămidărie και για τα επαγγελματικά cǎrămidăr-cǎrămidăreásă με τη σημασία 'αυτός/αυτή που κατασκευάζει ή πουλάει κεραμίδες'.
- Στην αλβ. - το δάνειο qeramidhe λειτουργεί ως βάση για τον σχηματισμό δύο επαγγελματικών ουσιαστικών qeramidhar/qaramidhar, qeramidhçi, ενός τοπικού qeramithanë, και ενός υποκοριστικού qeramidhkë.

Από το ουσιαστικό λάμπα και στις τρεις γλώσσες σχηματίζονται υποκοριστικά, ενώ στη ρουμανική παράγωγο είναι και ένα τοπικό:

- Στη βουλγ.- λάμβичка [lámlichka], ламбінка [lambínka] και λάмбица [lámbitsa] < λάмба.
- Στη ρουμ. - lampă σχηματίζει το τοπικό lămpărie και τα υποκοριστικά lămpişoară και lămpîţă.
- Στην αλβ. - llambë γίνεται βάση για το υποκοριστικό llambushkë.

Παράγωγα του ουσιαστικού λιβάδα (<ουσ. λιβάδι(ν) + κατάλ. -α):

- Στη βουλγ. - ливáда, είναι δύο ουσιαστικά από την κατηγορία Nomina Actoris ливадár-ливадárка [livadár-livadárka] 'αυτός/αυτή που δουλεύει σε λιβάδι', το ουσιαστικό ливадárство [livadárstvo] που δηλώνει ιδιότητα και σχηματίστηκε από το επίθετο ливадárски [livadárski], το περιληπτικό ливадá(я)к [livadá(ý)k] 'έκταση γης όπου έχει λιβάδια', τα υποκοριστικά ливáдичка [livádichka], ливáдица [liváditsa], και το μεγεθυντικό ливáдище [livádishte].
- Στη ρουμ. - παράγωγα του δάνειου ουσιαστικού livadă είναι δύο ουσιαστικά από την κατηγορία Nomina Actoris livădár και livădară με τη σημασία 'αυτός//αυτή που δουλεύει σε λιβάδι'.
- Στην αλβ. - livadh λειτουργεί ως βάση για τον σχηματισμό ενός τοπικού livadhishtë και ενός ουσιαστικού από την κατηγορία Nomina actionis livadhisje που δηλώνει την ενέργεια του ρήματος livadhis.

Το ελληνικό ορύζιον (<ουσ. όρυζα + κατάλ. -ιον), δανεισμένο:

- Στη βουλγ. - ορίζ [oríz], λειτουργεί ως βάση για τον σχηματισμό του ουσιαστικού оризár [orizár] 'αυτός που παράγει «ρύζι», αλλά και 'αυτός που αγαπάει το ρύζι', του ουσιαστικού оризárство [orizárstvo] 'το επάγγελμα, η ιδιότητα των ρυζοπαραγωγών' που σχηματίστηκε από το επίθετο оризárски [orizárski], των ουσιαστικών оρίζник [oríznik] 'φαγητό με ρύζι' και оρίζеница [orízenitsa] 'γλύκισμα από ρύζι και γάλα, ρυζόγαλο', του τοπικού ονόματος оρίζище [orízishte] 'έκταση γης στην οποία καλλιεργείται ρύζι', καθώς και του υποκοριστικού ουσιαστικού оρίζец [orízets].

- Στη ρουμ. - orez, παράγωγα του οποίου είναι το ουσιαστικό orezár 'αυτός που παράγει ρύζι' και ένα τοπικό ουσιαστικό orezărie 'έκταση γης στην οποία καλλιεργείται ρύζι'.
- Στην αλβ. τα δύο παράγωγα του oriz ανήκουν στην κατηγορία Nomina loci - orizore και oriznajë 'ορυζώνας'.

Το ουσιαστικό *σαμάρι*:

- Στη βουλγ. - samár [samár] σχηματίζει δύο υποκοριστικά samárentse [samárentse], samárche [samárche], το επαγγελματικό samardzhíya [samardzhíya] 'σαμαροποιός, αυτός που κάνει και πουλάει σαμάρια', το samardzhíyka [samardzhíyka] 'η μεγάλη βελόνα, με την οποία ράβεται το σαμάρι', το τοπικό samardzhíynitsa [samardzhíynitsa], και το ουσιαστικό που δηλώνει το επάγγελμα, την ιδιότητα samardzhístvo [samardzhístvo], σχηματισμένο από το επίθετο samardzhíyski [samardzhíyski].
- Στη ρουμ. - samar γίνεται βάση για τέσσερα επαγγελματικά ονόματα, σχηματισμένα με τη χρήση διάφορων επιθημάτων samaragíu, sãmărár, sãmărél και sãmărás.
- Στην αλβ. - samar σχηματίζει τέσσερα επαγγελματικά ονόματα – τα αρσενικά samartar, samarxhi και τα θηλυκά samartare και samarxhie, το υποκοριστικό samarkë και το σύνθετο samargrunuës 'αυτός που κάνει σαμάρια, σαμαράς' < samar 'σαμάρι' + runoj 'δουλεύω'.

Βάση για υποκοριστικά και στις τρεις γλώσσες είναι το δανεισμένο ουσιαστικό *τηγάνι*:

- Στη βουλγ. - тигàнче [tigánche] < тигàн [tigán].
- Στη ρουμ. - tigăiță < tigaie.
- Στην αλβ. - tigankë < tigan.

Το ουσιαστικό *φασούλι* [(προφ., λαϊκότρ.) *φασόλι*] επίσης εξελίσσεται παρόμοια στις τρεις βαλκανικές γλώσσες, καθώς σχηματίζει από ένα τοπικό (στη ρουμανική είναι 2) και 1 υποκοριστικό (στη βουλγαρική είναι 2).

- Στη βουλγ. - το τοπικό фасýлище [fasúlishte] 'έκταση γης στην οποία καλλιεργείται φασούλι', και τα υποκοριστικά фасýлец [fasúlets], фасýлче [fasúlche] < фасýл [fasúl].
- Στη ρουμ. - τα τοπικά fasolíște και fasolărie, και το υποκοριστικό fasolícă < fasole.
- Στην αλβ. - το τοπικό fasulishtë και το υποκοριστικό fasulkë < fasule.

3. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι δάνειες λέξεις που διεισδυσαν στο λεξιλόγιο των άλλων βαλκανικών λαών αντιπροσωπεύουν και αντανakλούν διαφορετικές πλευρές της καθημερινής ζωής των κατοίκων. Αφού έχουν προσαρμοστεί φωνολογικά και μορφολογικά

συνεχίζουν την πορεία τους στην αποδέκτρια γλώσσα και ακολουθώντας τους παραγωγικούς της μηχανισμούς συμμετέχουν σε περαιτέρω διαδικασίες παραγωγής και σύνθεσης με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν λέξεις άμεσα συγγενικές με αυτές.

Η αλληλοδιείσδυση στο λεξιλογικό επίπεδο οδήγησε επίσης στην καθιέρωση κοινών προσφυμάτων με τις ίδιες λειτουργίες και υφολογικές αποχρώσεις. Και παρόλο που η παρούσα εργασία έχει περιορισμένα όρια αποδεικνύει την έκταση των αλληλεπιδράσεων μεταξύ των βαλκανικών γλωσσών που αποτελούν τη βάση της βαλκανικής γλωσσολογίας. Ορισμένα από τα επιθήματα που καταγράφηκαν στα πλαίσια της παρούσας εργασίας είναι ευρέως διαδεδομένα, όπως το επίθημα *-ar*, το οποίο είναι ιδιαίτερα παραγωγικό σε όλες τις βαλκανικές γλώσσες και η κύρια λειτουργία του είναι ο σχηματισμός ουσιαστικών από ρηματικές και ουσιαστικές βάσεις. Όσον αφορά τα ελληνικά δάνεια ουσιαστικά, και στις τρεις εξεταζόμενες γλώσσες η κατάληξη *-ar* χρησιμοποιείται για τον σχηματισμό ονομάτων με την κοινή λεξιλογική σημασία «αυτός που ενεργεί, δηλαδή κάνει την ενέργεια που δηλώνεται από τη ρηματική βάση». Εκτός από την κατάληξη *-ar*, κοινή είναι και η κατάληξη *-ci/-çi* που έχει τουρκική προέλευση. Η σύγχρονη χρήση της χαρακτηρίζεται από μια κυρίως ειρωνική-υποτιμητική απόχρωση και έχει καθομιλούμενο χαρακτήρα.

Ελληνική λέξη	Υβριδικός σχηματισμός στη ΒΓ	Υβριδικός σχηματισμός στη ΡΓ	Υβριδικός σχηματισμός στην ΑΓ
	-ar	-ár	-ar
κεραμίδα [keramída]	κερεμιδάρ [keremidàr]	cărămidár	qeramidhar/ qaramidhar
λιβάδα [liváda]	ливадар [livadàr]	livădár	-
ορύζιον [orýzion]	оризар [orizàr]	orezár	-
	-джия	-gíu	-xhi
σαμάρι [samári]	самарджия [samardzhiya]	samaragíu	samarxhi
δερμόνι [dermóni]	ѣρмонджия [darmondzhiya]	-	dërmonxhi
	-чия		-çi
κεραμίδα [keramída]	κερεμιδчия [keremidchiya]	-	qeramidhçi

Πίνακας 1: Nomina actoris

Ο αριθμός των επιθημάτων σλαβικής προέλευσης που έχουν δανειστεί η ρουμανική και η αλβανική από τη βουλγαρική είναι μεγάλος, αλλά δεν είναι

όλα παραγωγικά σήμερα (βλ. Azenova, 2015). Από αυτές, παρουσιάζονται εδώ οι ακόλουθες:

- *ishte* [ishte], το οποίο προέρχεται από την πρωτοσλαβική κατάληξη *-iskjo και έχει διατηρήσει την κύρια λειτουργία της για το σχηματισμό τοπωνυμίων και στη ρουμανική και την αλβανική γλώσσα.

Ελληνική λέξη	Υβριδικός σχηματισμός στη ΒΓ	Υβριδικός σχηματισμός στη ΡΓ	Υβριδικός σχηματισμός στην ΑΓ
	-уше	-іште	- ishtë
φασόλι [fasóli]// φασούλι [fasúli]	<i>φασγλуше</i> [fasúlishte]	<i>fasolіште</i>	<i>fasulishtë</i>

Πίνακας 2: Nomina loci

- Το επίθημα *-itsa* [itsa], που προέρχεται από τον ινδοευρωπαϊκό *-ik(a) συνδέεται με την παλαιότερη περίοδο καθιέρωσης των βαλκανικών γλωσσικών ομοιοτήτων. Όταν εισέρχεται στις άλλες βαλκανικές γλώσσες, συμπεριλαμβανομένης της ελληνικής, διατηρείται η βασική του σημασία στη βουλγαρική, δηλαδή την υποκοριστική, αν και στην αλβανική και τη ρουμανική γλώσσα, όπως και στη βουλγαρική, χρησιμεύει επίσης για το σχηματισμό θηλυκών ονομάτων από αρσενικές βάσεις, και στα ρουμανικά - επίσης ονομάτων για εργαλεία, όπως και στα βουλγαρικά.

- Η κατάληξη *-ka* με την ίδια προέλευση, πέρασε στις άλλες βαλκανικές γλώσσες με τη χαρακτηριστική της για τη μεταγενέστερη περίοδο της Παλαιάς Βουλγαρικής υποκοριστική σημασία. Και τα δύο επιθήματα προστίθενται εδώ στις βάσεις των ονομάτων ελληνικής προέλευσης και σχηματίζουν υβριδικούς σχηματισμούς που ανήκουν στην κατηγορία των υποκοριστικών.

Ελληνική λέξη	Υβριδικός σχηματισμός στη ΒΓ	Υβριδικός σχηματισμός στη ΡΓ	Υβριδικός σχηματισμός στην ΑΓ
	-ука	-іѡ	
λάμπα [lámpa]	<i>λὰμδука</i> [lâmbitsa]	<i>lâmpіѡ</i>	
	-ка		-kë
κάμαρα [kámará]	<i>κάμαρка</i> [kàmarka]	.	<i>kamarkë</i>
φασόλι [fasóli]// φασούλι [fasúli]	<i>fasolіѡ</i>		<i>fasulkë</i>

Πίνακας 3: Nomina deminutiva et meliorativa

Η συμμετοχή των ενσωματωμένων ελληνικών δανείων στις διαδικασίες σχηματισμού λέξεων των άλλων βαλκανικών γλωσσών έπαιξε σημαντικό ρόλο στον εμπλουτισμό των εκφραστικών τους δυνατοτήτων και αποτελεί απόδειξη για την πλήρη αφομοίωσή τους.

Οι υβριδικοί σχηματισμοί που παρουσιάστηκαν εδώ αποτελούν μόνο ένα μικρό μέρος του λεκτικού εκφραστικού πλούτου που άφησαν οι ελληνικές λεξικές μονάδες στον βαλκανικό χώρο. Κάποια από τα παράγωγα έχουν λαϊκό χαρακτήρα και χρησιμοποιούνται πλέον μόνο στον προφορικό λόγο ή σε συγκεκριμένες διαλέκτους, άλλα είναι ευρέως γνωστά, όλα όμως συμβάλλουν στη γλωσσική ανανέωση, δημιουργώντας σημασιολογικές διαφορές σε πολλές πλευρές της καθημερινής ζωής.

Ιδιαίτερα χρήσιμη στα πλαίσια των γλωσσικών επαφών στα Βαλκάνια θα ήταν μια περαιτέρω έρευνα με αντικείμενο την παράλληλη εξέταση της παραγωγικότητας των κοινών ελληνικών λέξεων και σε άλλες βαλκανικές γλώσσες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Assenova 2015: P. Assenova, *Балканско езикознание*. София: Фабер.
Albanian – English Dictionary [Online], [<http://www.seelrc.org:8080/albdict>].
Ανδριώτης 1952: Ν.Π. Ανδριώτης, Τα ελληνικά στοιχεία της βουλγαρικής γλώσσας. *Αρχείον του Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού*, 17, 34–100.
Barbolova 2012: Z. Barbolova, *Формиране на турско-български хибридни съществителни със суфикси на к-*. In *Liternet* [Online], [<https://liternet.bg/publish28/zoia-barbolova/hibridni.htm>].
BER 1971–2017: *Български етимологичен речник*. Том 1–8. София: АИ “Проф. Марин Дринов”.
Deliorgji 2011: S. Deliorjji, *Rreth interferencave leksiko-semantike të Greqishtes në Shqipë* [PhD. Thesis]. University of Tirana [Online], [<http://www.doktoratura.unitir.edu.al/wp-content/uploads/2012/09/Sofia-Deliorgji-Fakulteti-i-Gjuheve-te-Huaja.pdf>].
DLR. Dicționare ale limbii române [Online], [<https://dexonline.ro>].
Fjalor i gjuhës së sotme shqipe [Online], [<http://www.fjalori.shkenca.org>].
Kocheva-Lefedzhieva 2004: A. Kocheva-Lefedzhieva, *Немски лексикални елементи в българските говори*. София: Мултипринт.
Κυριαζής 2001: Δ. Κυριαζής, *Ελληνικές επιδράσεις στην αλβανική* [Διδακτορική Διατριβή]. Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ.

- Kyuvlieva 1980: V. Kyuvlieva, Морфологична адаптация и асимилация на турските заемки – съществителни и прилагателни в българския език. *Известия на института за български език*, 24, 78–136.
- Lyutakova 1997: R. Lyutakova, Морфологична адаптация на английските заемки в българския и румънския език. *Съпоставително езикознание*, 22(2), 5–18.
- Mihăescu 1966: H. Mihăescu, *Influența grecească asupra limbii române pîna în secolul al XV-lea*. București: Academiei Republicii Socialiste Romania.
- Philipova – Bairova 1969: M. Philipova-Bairova, *Гръцки заемки в съвременния български език*. София: БАН.
- Rosetti 1978: A. Rosetti, *Istoria limbii române. I. De la origini pînă în secolul al XVII-lea*. București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- Sotirova – Milcheva 2021: N. Sotirova-Milcheva, Българо – гръцки лексикални хибриди (съществителни имена). Благоевград: УИ „Неофит Рилски“.
- Τζιτζιλής 1990: Χ. Τζιτζιλής, *Фонетични проблеми при етимологизуване на гръцките заемки в българския език*. София: БАН.

Nataliya Sotirova
South-West University “Neophit Rilski”
Department of Philology

THE PARTICIPATION OF GREEK BORROWINGS IN THE WORD FORMATION PROCESSES OF THREE BALKAN LANGUAGES

Summary

The article traces the way of borrowing Greek lexemes that are common in three Balkan languages – Bulgarian, Romanian and Albanian. Having undergone the process of adaptation – phonetic and morphological, they become productive bases which participate in the so-called hybrid word formation by combining with local word-building formants. Being composed of elements of different languages, the new lexemes are hybrid in nature regarding their word-formation, and their separation into a special category reflects the new status of the Greek bases derived from borrowings in the systems mentioned above. This issue has not been explored yet, although the large corpus of Greek borrowings has for a long time attracted the attention of linguists studying the interference phenomena in the different in origin and character Balkan languages and devoting work to the Greek lexical borrowings in each of them. The incorporation of the Greek elements in the word-formation systems of the languages in question, both in terms of dialects and standard language, is an indicator of the final degree of their assimilation and their new derivatives

can be studied by the methods of synchronic word-formation as secondary transparency already exists due to the established close connection with other words of the same roots, which have formed big groups of derivatives.

The hybrids studied here are only a small part of the lexical wealth left as heritage by the borrowed Greek words in the three Balkan languages. Their derivation is evidence that lexical borrowing is not just a mechanical process, but a complex act of adapting foreign elements, an act subjected to the degree of foreign language influence and the strength of the recipient language.

Keywords: Greek borrowings, Balkan languages, Word-forming activity, Hybrid word-formation